

volt, hogy az újonnan függetlenné vált köztársaságokban „nem is volt párja”. Ezért több ilyen szolgáltatás várt és vár „elejétől való” megszervezésre.

4. Az orosz nyelvű „információs tér” szétesőben van. Korábbi szolgáltatásai nem, vagy csak akadozva működnek, miközben – pénzhány miatt – hajdani tagköztársasági előfizetőikről is le kellett mondaniuk. Bizonytalan a kommunikáció és a postai forgalom mind orosz, mind a többi független köztársasági viszonylatban. A nyugati irodalom beszerzése, a nyugati adatbázisokhoz való online kilépés álom.
5. Nem könnyű az olyan nemzetközi szervezetekbe való belépés és (devizahiány miatti) együttműködés sem, mint amilyen a FID, az IFLA, az UNESCO, az Europatent.

6. A hajdani Szovjetunió informatizációja, ez a mélyen emberközpontú fejlemény, olyannyira a számítógépes lobbynak volt alárendelve, hogy az új független államok e tekintetben szinte tanácstalanok.

Az imént felsorolt „környülállásokból” fokozatosan kiutat kell találni. Az alábbiakban – fontossági sorrendben – szerepelnek a lehetőleg minél hamarabb megoldandó feladatok:

- ▶ a kormányzati információ megszervezése legalábbis a legalapvetőbb szolgáltatásokat (a jogszabályi és a döntés-előkészítő információt) illetően;
- ▶ az e tekintetben közelesen várható boomra az ipari szabványok gyűjteményeinek kiegészítése (ami van, abban sok a fehér folt), a gyűjteményekről a rendszeres tájékoztatás elindítása;
- ▶ a külföldi (nem orosz) információforrások beszerzésének biztosítása (a valuta-szűkösség ellenére is, illetve a cserelehetőségek felkutatásával);
- ▶ a szakkönyv- és folyóirat-kiadás rendbetétele (a magánosítást is beleértve), a bibliográfiai ellenőrzés hiánytalanná tétele, aminek egyik előfeltételeként forrásunk a nemzeti könyvtár és a köztársasági „knižnaa palata” egyesítését jelöli meg;
- ▶ a szakemberekről szóló tájékoztatás kibővítése az új szükségleteknek megfelelően, és a korábbi adatbázisok (Grúzia tudományos káderei, Grúziában végzett K+F munkák, grúz kutatók publikációi) felhasználásával;
- ▶ a bel- és külföldi piaci tájékoztatás alapjainak megvetése;

- ▶ a nem központi funkciójú könyvtárak és információs szolgáltatások helyzetének felmérése, illetve az itt elszenvedett veszteségek mértékének feltárása, továbbá a fennmaradt intézmények és szolgáltatások jövőjének eldöntése (pl. önkormányzati kezelésbe adás) végett;

- ▶ a K+F jelentések gyűjtésének és terjesztésének köztársasági szintű újjászervezése;

- ▶ a szabadalmi és találmányi tájékoztatás hozzáigazítása az új körülményekhez és az új technológiai lehetőségekhez;

- ▶ a vállalatok, szervezetek és ipari termékek állami nyilvántartásának „felfektetése” (ez kb. 100 ezer vállalatot és szervezetet, valamint 20–30 ezer terméket tesz ki, miközben a jelenlegi kísérleti adatbázis mindössze 4 ezer grúz vállalatról „tud”, de ezt oroszul, angolul és grúzul egyaránt „tudja”).

A fenti elemekből fokozatosan kialakuló új információs rendszernek (kivéve a titkos információkat) nyíltnak, és a hozzáférés tekintetében a lakó- vagy munkahelytől függetlennek kell lennie. Eleve tudni kell erről a rendszerről, hogy a Grúziában keletkezett információk folyama jóval kisebb lesz, mint a befelé áramlóké. Szükséges, hogy a rendszer létét és működését egy speciális törvénycsomag garantálja és támogassa. Már most látható, hogy az ország információs rendszerében különféle tulajdoni formájú intézmények fognak kooperálni, valamint hogy a rendszer egésze – s ez a sikeres működés egyik záloga – intenzív FÁK-beli és nemzetközi együttműködésre lesz „ítélve”.

Eddig az állam részéről annyi történt, hogy a törvényhozás mellett 1992 szeptemberében illetékes bizottság létesült, amely a következő teendőket tekintette át: az információs törvények és határozatok előkészítése; az információügy helyzetének vizsgálata; azon tennivalók kiemelése, amelyek nagyobb kiadások nélkül vihetők véghez; a hosszú távú és költséges információs tervezetek kimunkálásának előkészítése; az egyes tárca meghallgatása információs helyzetük tárgyában; a káderképzés és továbbképzés problematikájának tanulmányozása; a rendszer felső szintjének elodázhatalan reorganizálása.

ŠATBERAŠVILI, O. B.: *Informacionaā politika Gruzii v perehodnyj period. = Naučno-tehničeskāā Informaciā, ser. 1. 5. sz. 1993. p. 1–6/*

(Futala Tibor)

CD-ROM-termékek 1993-ban

A CD-ROM-termékek 1993. évi felmérése CD-ROM-katalógusok elemzése alapján készült.

Összesen 4422 CD-ROM cím kapható kereskedelmi forgalomban a három legfontosabb

nyomtatott – és CD-ROM formában is meglévő – katalógus 1993-as kiadásai alapján: *The CD-ROM Directory*. Szerk.: M. Finlay. London, TFPL Publishing, 1993; *CD-ROMs in Print*. Szerk.: R.

Rega. Westport, CT, USA, Meckler Corp., 1993; *CD-ROM Finder*. Szerk.: J. Shelton. Medford, NJ, USA, Learned Information, Oxford, 1993.

Az első két forrás mindegyike több mint 3500 CD-ROM címet tartalmaz, a CD-ROM Finder viszont 1450-et. Így bár mindegyik sokat feltár, ha csak egy forrást használnánk, a meglévő termékek legalább 20%-áról nem értesülnénk.

A felmérés eredményei

1. A CD-ROM címek növekvő száma

Az 1993. évi 4422 cím 38%-os növekedést jelent 1992-höz képest. A növekedés üteme lelassult ugyan az elmúlt években (65% növekmény 1991/92, 90% 1991/91, és 100% 1989/90 viszonylatában), de a növekedés még mindig exponenciális. Az online adatbázisokat viszont a sokkal lassabb lineáris növekedés jellemzi: a *Gale Directory of Databases* 1993-as kiadása 5200 online adatbázist sorol fel.

Ha a mostani tendencia folytatódik, 1994 elejére több mint 6000 CD-ROM cím várható. Mivel általában úgy tekintik, hogy az éves címjegyzékek a tényleges termékek mintegy 60%-át tárják csak fel, kb. 8500 CD-ROM lemez lesz a piacon 1994-ben. Úgy tűnik tehát, hogy a CD-ROM-termékek száma felülmúlja az online adatbázisokét. Ez aligha meglepő, mivel szinte minden olyan adatbázis, amely online módon elérhető, meg fog jelenni CD-ROM hordozón is, míg ennek fordítottja már nem érvényes.

Az említett *Gale Directory of Databases* című katalógus 1994. júliusi száma 5307 online adatbázist, illetve 1779 CD-ROM adatbázist tár fel. Ezzel szemben az 1994. évi TFPL-katalógusban feltárt CD-ROM és multimédia CD címek együttes száma 5503. Ebből is látszik, mennyire bizonytalanok a közölt adatok (pedig mindkét forrás megbízható). – A lekt.

2. A CD-ROM adatbázisok típusai

A referáló és indexelő (bibliográfiai) adatbázisok száma kismértékben csökkent (16%), a forrás-adatbázisok továbbra is a legelterjedtebb típust jelentik (44%), de nem sokkal maradnak el ettől az útmutató (directory) és referenz adatbázisok sem (40%). A forrásadatbázisok 47%-ban teljes szövegtípusúak, de a leggyorsabb növekedést a képeket, hangot és videoclípeket tartalmazó adatbázisok mutatják (25%). A további forrásadatbázisok 11%-a numerikus adatokat, 7%-a szoftvert tartalmaz, míg 10% vegyes típusú (1. táblázat).

3. A legnépszerűbb szakterületek

Továbbra is a tudományos és műszaki terület a legnépszerűbb (csaknem harmadrész, ha az orvostudományt is ide soroljuk). Az összes CD-ROM cím egynegyede a jog, a gazdaság és az orvostudomány témáit tartalmazza. Nincs nagy változás a

1. táblázat

A CD-ROM adatbázisok típusai
(Az összes cím százalékában)

	Bibliográfiai adatbázisok	Forrás- adatbázisok	Referenz- (útmutató) adatbázisok
1987	48	28	24
1988	39	33	28
1989	31	45	24
1990	26	46	28
1991	21	42	37
1992	17	45	38
1993	16	44	40

szakterület szerinti megoszlásban 1992-höz képest, pozitív tendenciának tekinthetjük az általános témák, a művészetek és humán tudományok arányának növekedését (2. táblázat).

2. táblázat

A kereskedelmi forgalomban kapható CD-ROM címek szakterületi megoszlása

Szakterület	Termékek száma	%	%-os változás
Tudományos/műszaki	1070	24	0
Általános	931	21	+1
Társadalomtudományi	776	18	-2
Gazdasági/jogi	750	17	0
Művészeti/humán tudományi	593	13	+2
Orvostudományi	298	7	-1

4. Hardver

Még mindig az IBM dominál, de ezt némileg már csökkenti a Macintosh, valamint a különböző multimédia formátumok (CD-I, 3DO, VIS és a SonyDiscMan). Ha csak az IBM- és/vagy a Macintosh-alapú lemezeket tekintjük, a Macintosh aránya az 1990. évi 13%-ról 28%-ra növekedett 1993-ban. Ez azonban inkább a mindkét típuson használható változatoknak köszönhető, mint a csak Macintoshra készüteknek.

5. A lemezek aktualizálása

A legalább negyedévente aktualizált lemezek aránya kismértékben csökkent 24%-ra. A jelenleg kapható CD-ROM címek többsége viszonylag stabil forrás- vagy útmutató/referenz típusú adatokat tartalmaz, amelyeket nem kell olyan gyakran aktualizálni, mint a referáló és indexelő termékeket. A termékek többsége (51%) vagy egyszeri megjelenésű, vagy rendszertelenül aktualizált. További 16%-ot csak évente aktualizálnak. A CD-ROM technikát egyre inkább publikációs és terjesztési médiumként használják ki, ennek megfelelően a forrásadatbázisok, továbbá a multimédia referenz és oktató/szórakoztató címek folyamatos

növekedése várható. Ezenkívül a házilag előállított CD-ROM források nagyobb elterjedése és gyakoribb aktualizálása figyelhető meg.

6. A CD-ROM-termékek árának trendjei

A CD-ROM-ok átlagára folyamatosan csökkent 1987 óta, míg elérte az 1993. évi 453 dollárt. Az átlagára persze az is hatással van, hogy folyamatosan nő a viszonylag olcsó forrás- és referenzadatbázisok aránya. Az átlagár minden egyes adatbázistípusra is csökkenő tendenciájú, ezzel ellentétben a nyomtatott és az online költségek növekednek. A CD-ROM olvasóberendezések ára is esik az eladott lemezek és olvasók száma nagyarányú növekedésének köszönhetően.

7. Több multimédia CD-ROM-termék

A CD-ROM technika jelenti a multimédia információforrások kezdeti lehetőségét, mivel az online soha nem volt erre igazán alkalmas, egy hajlékony-lemezre pedig nem fér sok multimédia anyag. A CD-ROM címek mintegy 22%-a tartalmaz három vagy több különböző médiát, ez jelentős növekedés az 1992-es 15%-hoz képest. Bár egyre több a kiváló minőségű multimédia CD-ROM-termék, sok nem igazán kielégítő közülük. A technikai fejlődés fog ezen segíteni, s várhatóan 1994 végére már a lemezek egyharmada lesz multimédia termék. Ekkorra a legtöbb IBM-kompatibilis személyi számítógép multimédia PC (MCP) lesz, CD-ROM XA olvasókkal.

A Macintosh és az alternatív formák, mint a CD-I, 3DO, VIS és Sony DiscMan, 1993-ban 909 címmel (21%) szerepelnek a teljes választékban. Várhatóan más lesz a fő felhasználási területük.

Nem volna meglepő, ha a CD-I uralná az otthoni szórakozást, az MPC-k szolgálnák a professzionális alkalmazásokat, de a szórakozást és a szórakozva oktatást is.

A trendek összefoglalása

Mindazok a trendek, amelyeket 1991-ben és 1992-ben megfigyeltünk, továbbra is érvényesülnek, s mind a felhasználó, mind a fejlesztő szempontjából örömdetese. Ezek közé tartoznak a következők:

- ▶ a kapható címek számának jelentős növekedése,
- ▶ több teljes szövegű és referenzcím,
- ▶ növekvő részarány a humán tudományokban,
- ▶ CD-ROM-termékek nagyobb arányban használhatók Macintoshon is,
- ▶ növekszik a multimédia termékek száma,
- ▶ folyamatosan csökken a lemezek ára.

Az 1993-as adatok elemzésében az a legfeltűnőbb, mennyire hasonlítanak az 1992. évi eredményekre, hogy a számok nagyobbak, s a multimédia és a szórakozva oktatás egyre nagyobb szerepet kap. Sok megfigyelő szerint a CD-ROM technika 1993-ra került be igazán az információs rendszerek fő áramába. 1994-re helyzetének megstabilizálása várható.

/NICHOLLS, P.-SUTHERLAND, P.-JULIEN, C.: The state of the union: CD-ROM titles in print 1993. = CD-ROM Professional, 7. köt. 3. sz. 1994. p. 125-131./

(Murányi Péter)

BL-LC közös szerzői állomány

A British Library (BL) és a Library of Congress (LC) összefog, hogy elkészítse a szerzők közös, egységes hivatkozási állományát. Ezzel egyrészt a szerzők nevének az egész angol nyelvterületre érvényes egységes írásmódját akarják biztosítani, másrészt az azonos nevű szerzők biztonságos megkülönböztetését. Az első problémára, amely főleg a cirill betűs nevek transliterálására jellemző, beszédes példa, hogy Csajkovszkij nevének 36 különböző írásmódja található a katalógusban. (És ebben még bizonyára nincs benne a magyar, lengyel, cseh stb. átírás. – A ref.) A második problémára jellemző, hogy a BL állományában 36, az LC állományában 64 különböző szerző viseli a John Smith nevet.

/Information World Review, 93. sz. 1994. p. 5./

Szolgáltatásai leépítésére kényszerül az LC

A Library of Congress szolgáltatásait sem kerüli el a pénzhiány. Ennek számunkra fájdalmas következménye az, hogy az LC megszünteti a külföldre történő könyvtárközi kölcsönzést, mert nem kapja meg az ehhez szükséges 55 000 dollár postaköltséget. A takarékosági leépítés másik áldozata a Fordítások Nemzeti Központja (National Translations Center), amelyet megszüntetnek, mert nem termeli meg a fenntartását biztosító bevételt. A központ mintegy egymillió fordítás adataival és négyszázezer fordítás szövegével rendelkezik, de ezeket az intenzív propaganda ellenére túl kevesen veszik igénybe.

/Information Hotline, 25. köt. 8. sz. 1993. p. 2-3./

(V. Gy.)